

NEMZETI TARSALKODÓ

Januarius 31dik napján 1837.

VAN BUREN M Á R T O N .

Azon hat férfi között, kik a minden következőihez képest mérhetetlen nagysagu Washington után Amerika elnöki székét elfoglalták, csak az egy general Jackson volt az, kit új Orleansnak az angolok elleni győztes védelméért a' nép hála-lája nem az ügyvédi karból választott. A' többi öt praesidens, kik között egyedül a' még élő ifjabb Adams volt az, ki európai nevelés, utazás és követségek által ifjkorától kezdve státus embernek készült és miveltetett, mindenik azon karhoz tartozott, melynek tagjairól a' nagy Burke azt mondta: „az ügyvédek a' törvényhozó gyűlésekben soha sincsenek otthon.“ Bár ha ezen kifejezés, mely azon észrevételén alapul, hogy az ügyvédek foglalatosságaikban kénytelenek minden dolgot egy oldalulag tekinteni, a' státus férfiaknak pedig az előttök fekvő tárgyat minden oldalról fel kell fogni, Amerikában a' tapasztalás által megczáfolyva lenni láttatik is, mindazáltal a' szorosabb vizsgálat ott is annak éppen új erősítésére talál-na. Mert az amerikai congress, melynek köréből született mindenik eddigi elnök, s a' melynek valójában a' praesidenségre mindig lépcsőnek kellene lenni, egyes tagjai nagy talentoma

mellett is, koránt sem oly példátlan és elérhetetlen nagyságu gyűlés, mint az angol parlament, melynek valamint az egyesek, úgy az egész nép és a' bel' s külföldre ható státus java feletti fontos kérdésekben kimutatott nyugodt és minden oldalú megfontolásával éppen nem mérközhetik. Sőt inkább igen gyakran két egymással feszesen szembenálló felekezel ellen mondó nézeteinek csata helye, honnan majd egyik, majd másik rész tér vissza győzedelemmel, 's ennek helyesnek vélt prédájával, t. i. minden tisztviselőnek még a' praesidensnek is megtételével. Ezen congresszben, és az egyes szorítottabb körű státusok azt utánzó törvényhozó gyűléseiben, valamint az ezekben lépés előtt, az ügyvédi karban képeződnek azon férfiak, kik nem egész életekre mint Európában, hanem többnyire csak ideig és általmenőleg lépnek-fel amerikai státus embereknek, és lesznek ha a' körülmények kedvezők elnökökké is.

Ezen leírt nehéz és sikámló ösvenyen jutott el a' jelen alelnök, Van Buren is mostani állására, 's ha minden számításon kívül fekvő körülmények nem ellenzik, fog a' martius 4én 1857ben kezdődő 4 évre praesidensnek megválasztatni. Ezen talán Európára is nem egészen hatás nélkül lehető férfi eddigi éppen nem keveset jelentő élete következő, mely az előadott viszonyoknál fogva eseményekben nem gazdag, és korunkban, mely szomorujátékát annyiszor láta historiává válni, még kevésbé tekintethetik annak.

Van Buren Márton, ki az akkor Új-Németalföldnek nevezett, és a' mostani Új-York virágzó státus csiráját tevő telepítvénybe kívándorolt hollandi szülék maradéka, született 1782. december 5dikén Kinderhookban közel a' Hudson folyóhoz. Így tehát születése már éppen azon tartományba helyeztette, mely fővárosának

a' kereskedésre hasonlíthatlan fekvése, az atlanti tenger, mint az Erie, és Ontario tavak mellett elnyúló partjai, a' nagy nehéz hajókat hordozó Hudson és Sz. Lőrincz folyók, végre termékeny és számos tavakkal bővölködő környékei által arra látszott elhatározva lenni, hogy az egész szövetségben első legyen, mely ezért, az előbb eleibe lépett Pensylvaniát lassanként hátra hagyva, azóta teljesen el is ért, 's ezért büszke lakóitól örömet uralkodó tartománynak nevezetik.

Mivel Van Buren atyja az akkor kisebb befolyású demócrata felekezethez tartozott, a' korán megért 14 évü ifjat szülötte helyén egy hasonló gondolkozású Sylvester nevü ügyvédhez adta tanulni, utolsó tanulási éve kitöltésére pedig ugyan azon felekezethez tartozó kijelelt ügyvéd Van Neszhez küldötte Új-Yorkba. Így hát természetes volt, hogy ő 1805ban ügyvédségre bocsátván, megtelepedése után szülötte városában, azon politikai felekezethez csatlakozott, mely a' törekvő ifjunak nagyobb mezőt ajánlott, mint a' milyent tehetős és tanult aristocrata ellenfelei között reménylett találni. De valamint a' vele egy gondolkozásuak közt sebes előhaladást várhatott megkezdett utjában, éppen úgy kellett számolnia ezért ellenfeleinek nagyobb és tartósabb ellentállására, kik az akkor még kevésse eldarabolt földbirtok mellett (az ország nyugoti része még az után későbbre vétetvén mivelés alá) oly nagy befolyással és hatalommal bírtak, milyen akkor és az után is az egyesült országok egy részében sem létezett.

Ez által ösztönöztetve, és a' Jefferson 1800-beli praesidenségre választatása óta bátorságban és erőben növekedő demócrata felekezetnek Új-Yorkban, szószóllójává választatva rövid idő

alatt jövedelmessé vált ügyvédi gyakorlatából legelsőbben 1808an lépett országos tisztségre melyet csak 1813ban veszte-el megint az aristocraták győzedelme következtében, miután egy esztendővel, az előtt 20,000 választó között 200 szózatnál kevesebb csekély többséggel az újjorki senatus tagjává választatott volna.

Az Amérikára nézve oly veszélyteljes két u. m. 1813 és 1814ik évben, midőn az újjorki senatus és kormányzó az angolok elleni had kemény folytatására, a követek háza pedig a béke helyreállítására szózatoltak, volt az, hogy Van Buren a két törvényhozó ház választottságának nyilván tartott conferentiájiban elragadó és fülbemászó egész ékesszólási tehetségét gyakorolta, kifejtette, és így jövendő nyilvános pályáját tágasabb körben és viszonyokban készítgette előre. A democratáknak nem soká következett győzedelmével tehát Új-Yorkban 1815 főügyvédnek, 1815 ujra senatornak választatott, 1821. pedig legelsőbben senatornak a congressusba. Az a talentom a vitában és rábeszéléseben, mely Albanyban, Új-York tartomány fővárosában, Van Buren hallgatóit csudálkozásra ragadta, fénylett Washingtonban is, a szövetségi városban, az ellenfél congressusi szónokai, Clay, Rufus King, John Randolph, és Pinckney mellett és velök szemben az egyesült országok senatusában.

Hat évi tiszte betöltése után a köztársaság ezen főtestülete tagjává újra megválasztatván, 1828ban egyik legbuzgóbb elősegítő volt Jacksonnak a democraták által több évi nehéz harez után kivívott praesidenségre választatásában, a ki őt, polgártársai bizodalomból nyert újjorki kormányozóságának alig két hónapi viselése után, 1829ben mart. hónapjában a legnagyobb befolyásu hivatallal jutalmazta. Így lett Van Buren a

szövetség kül és belügyi statusitoknoka, mely polczon kevéssel maradt két évnél tovább, mivel arról 1831ben cabinetbeli egyenetlenségek miatt, melyeknek valóságos, és Ámérikában eddig hallatlanul, mint mondják asszonyi oka még ma is homályban fekszik, önként lemondott.

Kevéssel ezután az iránta viseltető hajlandóságot híven megőrző praesidens által Angliába követnek neveztetett, de mivel a' senatus, hol a' nagyobb rész neki politikai ellenzője volt, ezen kinevezés jóváhagyását megtagadta, innen hazájába visszatért, miután még Hollandiát, szülői honját meglátogatta, 's ez alkalommal a' német alföldi király által különös kitüntetéssel fogadtattott volna.

Hazája földjére kiszállása után, azonnal övé lett a' választók szózati többségénél fogva a' Calhoun kilépte által, (mely az említett viszongások és az északi 's déli országok között a' külföldi gyármiverekre vetett adó felett kezdődő meghasonlások következtében esett), megürült alelnöki szék 's ez által előlülője lett azon senatusnak, mely őt követnek nem hagyá.

Ezen hivatalt viseli Van Buren a' jelen pillantatban is, de a' kor és fáradságos élet terheit érző Jackson által, következőjének ajánlatik 's emennek szózatötbbséggel bíró egész pártjától gyamolittatva mart. 4dikén kétség kívül követője lesz a' köztársaság legfőbb méltóságában. Valyon éppen oly méltósággal 's szerencsével tudja-e magát állásában megtartani, mint megelőzője, kitől egyedül függött volna minden több elnökök 's Washington példájának daczára, magát harmadszor is megválasztani, a' jövendő mutatandjameg. Annyi bizonyos, hogy legforróbb barátai is több hajlékonyságot 's ügyességet, mint erőt tulajdonitva neki, Franciaországga lehető és so-

káig félhető háboru esetében, csaknem kéntele-
nek lesznek vala szózataikat nem az ő megvá-
lasztására, hanem a' Jackson elnöksége meg-
nyújtására adni.

É S Z R E V É T E L E K.

N. enyedi professor Péterfi Albertnek, az igaz
liberalismusról tartott Sz. Beszédéről
mult 1836ik év decemb. 13dikán a' 24. szám alatti
Nemzeti Társalkodóban megjelent
Könyv vizsgálatra.

Midőn a' kathedrai ékes szollásnak művei,
halotti, vagy más nevezetesb alkalmi egyes be-
szédek a' köz hírlapokban rendszerént megdicsér-
tetve szoktak emlittetni: annyival figyelmet ébresz-
tőbb volt egy az igaz liberalismusról, 's
éppen fels. fejedelmünk születési innepén tartott
beszédet inkább gúnyiratnak, mint könyvviz-
gálatnak kitétetve szemlélni. Megszerzette olvasó
is az érdeklött munkát 's mondhatja, hogy lehető
gonddal át olvasván, feszített figyelemmel várta
a' megtámadtatott beszéd irójának feleletét, vagy
a' könyvvizsgálat valamelyik megbotránkozott
olvasójának észrevételeit is a' N. Társalkodóban
megjelenve szemlélni. Könnyen megeshetik u-
gyan, hogy az író önbizottan az értelmes közön-
ségre hagyta, más ehhez értők pedig talám észre-
vételeikre nem is méltatták ezen bírálatot, de
olvasónak fontos okai voltak szó nélkül nem hagy-
ni, 's maga jegyzeteit, ha nyomosabbak nem ér-
keznének, a' Társalkodóhoz béküldeni. Nem ját-
szilag, 's éppen nem gúnyolólág; de komolyan
veszi ezen tárgyat olv. és így kívánja vétetni
olvasó társaival is.

Egy templomi, 's éppen ily innepélyes alkalmi beszéd gúnyos rostálgatása már magában is botránkoztató a' vallásos érzésnek, de ha ezen kívül oly felületes is mint az érdektelt bíráló, mely a' dolognak csak a' héját, külszínét körmöli; 's oly silány, hogy szinte csak egy helyes megfogatot sem lehet benne találni: ekkor pap, és nem pap olvasókat könnyen megtéveszthet a' bíráló, 's ne nehezteljen, ha jobbitás reménye alatt felvilágosittatik tévedései iránt, 's a' más munkájáról igazságosabb, maga ismereteiről pedig szerényebb gondolkozás módra útasittatik.

Legelőbb czélul tűzi ki magának a' bíráló kimutatni: Meg felel-e ez a' munka annak a' czélnak, a' melyre írva volt? 's azt lehetne várni, hogy a' felvett tárgy érdemére fog beléereszkedni, 's azonban egy magát eszméltető figura után, csak röviden említvén azt, a' mit tagadni nem is akar: hogy a' kitelhetőségig megfelelt legyen; gúnyos ugrándozások között ismét czélul veszi maga eleibe kimutatni, „még pedig mindenahhoz értőknek“ hogy ebben a' munkában egyetlenegy törvénye sincs meg tartva a' homilítikának. Félretévén tehát egyéb tekinteteket, csak ezen szempontból nézte végig olv. a' bíráló, későbbre pedig megszerezvén magát a' megbirált, vagy inkább megczibált munkát is, megbocsásson a' bíráló, ha azt kelletik kijelenteni: hogy egész birálásában szinte egyetlenegy helyes megfogatos sincs a' homilítikáról 's ezen állítására nézve ugyan csak ahhoz értőkre hivatkozik olvasó is. Úgy látszik hogy bírálónak kezénél megvagyon főtiszt: Tóth Ferencz úr homilítikája; 's maga részére elég lenne csak az illető s'kat rendben említeni; de az olvasó közönség többet vár, 's könnyebsége kedvéért éppen

a' birálat rendét kívánja. Lássuk hát; még pedig számokra szedve:

1) Legelől áll az arróli helytelen megfogás, miért nevezetik valamely beszéd *s z e n t* nek. Első és legfőbb értelemben az Isten *s z e n t*, de másod, és abból folyó értelemben szent az isteni tiszteletnek helye, ideje, 's egyes részei, 's az ezeket magában foglaló vallás. Szentnekmondatik a' király személye, az emberiség és népek közjava, jusa; szentek az igazságnak, virtusnak, igazi szabadságnak ideáji, 's az ezekért hevülő érzések. Ezekben tiszteltetik az Isten is legméltóbban, 's *s z e n t* az a' beszéd, vagy tanítás, mely ezen célra intéztetik, és így a' prof. Péterfi Albert beszéde is *s z e n t* beszédnek illő, és nem a' textusáért, hanem helyért, időért, a' hol és a' mikor mondotta, 's e' mellett céljáért, tartalmaért is *s z e n t* nek kereszteltethetett.

2) Helytelen a' munkának felvételé; ugyan is a' bíráló így osztja fel: Magának e' szent beszédnek három része van: 1. a' figyelmeztetés. 2. a' beszéd maga. 3. historiai jegyzetek. Ki nem látja hogy az 1. és 3. szám alattiak nem a' beszédhez tartoznak, 's annak teljességgel nem részei? Csakugyan követni kell már a' bíráló rendjét.

I.

De még most veszem észre, hogy mindigárt az első lapon egy figyelmeztetés áll. Így kezdi bíráló ezen rövid figyelmeztetésről két sűrű lapon öszve aggatott jegyzetejt. Még most veszi észre? Hiszem beszélt már róla, 's legelől osztályozta is. De legyen ez beszédbeli figura! Csudálatos pedig azon való békételensége a' bírálónak, miért mutattatott ki az igazi néző pont. Minden ilyen munkának, mint

a' festéseknek, meg vagyon a' maga néző pontja, 's annak kimutatása nagy könnyebbség. Nézzé bár a' bíráló oldalfélt, vagy hátulról, de ha itélni akar, csak kimutatott igazi szempontjából teheti azt helyesen, 's midőn a' bíráló ezt nem csak tenni nem akarta, sőt megvető hangon elébb kéri; ne álmadozzon a' Pr. úr; azután feddi: nem szégyen-e egy Biblia magyarázónak vakítani tanítványait és a' közönséget 's a' t. ezen sorokban szinte embertelen bánás módot bizonyított, a' bírálás alá vett munkának formájára nézve pedig ismét egy általános 's szám szerént már a' 3dik helytelen megfogatot azt állítván, hogy a' homiletikai formalitás pontos megtartása nélkül szent beszédek készíteni nem lehet. Lássunk bár

II.

Magáról a' Sz. Beszédről.

Hogy akarmely nem csak szent beszédben különösen kell figyelmeznii a' matériára, és formára, vagy mit? és miként ad elő? ez igaz; de hogy a' vizsgálat alá vont beszédnek sem matériája sem formája nem jó, az az nem megegyező a' homiletika törvényeivel, már ez teljességgel nem igaz 's nem tiszta felvételre mutat.

A) a' matériára nézve

4dik helytelen megfogot, midőn a' matériát és a' czélt egybe véve azt mondja bíráló: „a' homiletika kívánja, hogy a' sz. beszédek matériáji hit és erkölcsi dolgokat tárgyazzanak, vagy más szókkal a' népet világosítsák és jobbitsák.“ Ugy látszik hogy bíráló a' T. F. homiletikájának I. részéből csak az öt első §-sokat olvasta-el. Olvassa bár a' XLIIken kezdve az Lig, ott fogja találni hogy bibliabeli historiákat is kell felvenni; csudák is lehetnek beszéd tárgyai,

's a' természetben előjövő dolgok; kell beszélni a' Krisztus példa beszédeiről, 's a' gyülekezetállapotja is ad matériát. Hát a' casualis beszédeknek elő sem sorolható különbfélesége említést sem érdemelt-e a' bírálótól, holott éppen egy ilyen nemű munkát vett marczongló kezeiközé? Olvassa bár a' LXXVIIIdik §-tól fogva a' CI-ig, mind ilyenekről tanít homiletikai kézi könyve, melyekhez olvasó jeles homileták tekintete után is, kik útasításokat adtak vagy dolgoztak is *) hozzá csatolja: a' világi historiai és politikai tárgyakat is. Legjelesebb német prédikátorok neveit halomra hordhatni-fel, 's nem egészen fogyatkoznak magyar példáink is, a' diaetali beszédekben.

Elég legyen erre felhozni T o r m á s i és S z o b. P a p I s t v á n diaetali beszédeiket, melyek nyomtatásban megjelentek; Erdélyből egyes munkáit közelebbről Szathmári P. Mihálynak. Mennyit mondhattak pedig és mondottak is nemzeti fejlődemeink udvari papjai: T ó f e u s, N a g y á r i 's a' t.?? Az olyan historiai tárgyak ugyan is melyek erkölcsi vallásos irányzattal kidolgozásra alkalmasok, ha maga idejében és helyén, vitetnek kathédra, leghatósabban prédikálják az isteni bölcs gondviselésnek az egészen, és a' ré-

*) *Dräseke über die Pflicht des christlichen Predigers in seinen Vorträgen die Zeit und ihre grossen Begebenheiten zur Sprache zu bringen.*

— *Sammlung: Deutschlands Wiedergeburt, verkündigt und gefeyert durch eine Reihe ewangelischer Reden im Laufe des Jahres 1813. 2 Theile. Lüneburg 1817 — 1818. Derselben Predigten: Christus an das Geschlecht dieser Zeit nebst der ersten Zugabe: die Gottesstadt und di Löwen-grube.*

Hans Politische Predigten; Krause Predigten über einige Landesgesetze; Reinhard's. Tröstende Blicke auf den Gang der grossen Weltbegebenheiten von der schädlichen Fühllosigkeit bei den Erscheinungen der Zeit.

szekben is kitűnő nyomait; 's vallásos érzéssel emelnek-fel a' dolgoknak e' változó világ feletti felsőbb rendéhez; és midőn az emberiséget boldogító tettekben, vagy romlására intézett törekvésekben, egész népekben, vagy egyesekben a' virtust, és vétket mintegy megtestesedve szemlélik, annak szeretetére, ennek gyűlölésére ezen tapasztalási bizonyítások által hathatósabban ébresztetnek; 's határozatnak hallgatóink mint valami elvont fejtegetések által. Nyitva áll a' pap előtt; a' világ historiája, 's az emberiségnek, a' vallásoknak, különböző nemzeteknek, és éppen hazánknek is történetei tanúsággal gazdag tárgyakat adnak kezébe, melyekből elevenen megmúthatja, hogy kevély városoknak helyei sem látشانak, felfúvalkodott nemzetségek kitöröltettek, de a' jeles tettek fennmaradtak nem csak az emlékezetben, hanem áldott következéseikben is. Megmúthatja a' példákból, hogy az igazság felmagasztalja a' népeket, de a' bűn lealacsonyítja. Nem csak lehet, sőt kell is néha hazai történeteket is kathédra-ba felvinni, melyek egy szerencsés vagy romlással teljes ütközetnek, boldogító béke-kötésnek, vagy más áldott következésü változásoknak emlékét elevenítik-meg. Így p. o. éppen N. Enyeden a' virágvasárnap i inneplés gyászos történeteknek emlékezetére szenteltetik *) 's historiai

*) Ez a' szerencsétlen történet a' következő: II. Rákóczi Ferencz zendülésekor 1704ben az Enyed környékén portyázó kurucok vezére, Thoroczkai István a' császári vezéreknek egy kémjét, kit az enyediék küldöttek hozzá; levágott fülekkel és ajakkal hocsátotta vissza Szebenbe gr. Rabutinhoz a' cs. fővezérhez. Ezen szerencsétlen tettek véres hosszú lett a' következése. Oberster b. Tige gr. Rabutin parancsolatjából Szász Sebesből Enyedre sietvén a' várost felgyújtatta, és katonáinak egy órai prédálást engedett. Az égés és dülás alatt 200nál többen vesztették

tárgyat ad a' pap kezébe, melyre ha textusul felveszi Mat. XXVI. 51. 52. verseiből a' fő pap szolgálja fülének levágását, 's az intést: „tedd-el szablyádat helyére, mert valakik fegyvert fognak, fegyverrel kell veszniek,“ nem fogsonki a' tárgyhöz nem illő textusért panaszolni, mint bíráló neheztel e' jelen könyvizsgálatában. Győződjem tehát bíráló, hogy historiai dolgok lehetnek sz. beszédek tárgyai, csak hogy azok vallásos erkölcsi szempontból dolgoztassanak ki, 's a' hallgatók miveltségéhez és szükségeikhez választassanak és alkalmaztassanak.

Igy lehet politikai tárgyakról is sz. beszédeket tartani, sőt olykor a' hallgatók gondolkodásoknak és magok kimutatásaiknak jobb irányt adni ily nemű tanításokkal éppen kötelesség is. A' státus dolgai, külső érdekei, más státusok iránti viszonyai, követelése, 's a' polgári rendelkezések feletti vitatások, és ítéletések teljességgel nem tárgyai a' katedrai beszédeknek. De lehetnek oly véletlen változások, melyek a' köz jó barátait, 's lelkes eszközlőit aggodalomba, sőt az Istennek világ igazgatósi bölcsesége, és igazsága felől is kétségeskedésbe hozzák, 's ekkor egy politikai-vallásos, 's erkölcsi felvilágosítás, és megnyugtatás, mely egy köz becsülésben álló papnak szájából hallatik, enyhítő balzsamként száll a' csüggedező szívekre. Lehetnek környülállások, melyekben a' státus érdekei kívánják hogy a' hazafiak a' kedves hon jóváért, szabadságáért áldozatra buzdíttassanak, 's ilyenkor vallásoson fogni fel a' köz dolgok állását, 's felköltött vallásos érzésekkel segíteni a' buzgósági készséget, a' életeket, azok között 13 tanuló ifjak, kiket a' Miriszló ut-sza végén lévő kápolna dombon temettek-el. Maga Fábian ur is, mint hihetőleg n. enyedi volt deák nem vett-e többször részt e' gyász történet emlékére esztendőnként tartani szokott innepeken?

ki kerülhetetlen szenvedésekben állhatatosságot, keresztényi magaviseletet, 's a feszült indulatok között mérséklettséget ajánlani, és mind ezeket igazság és közjó iránti szeretettel, részrehajlatlansággal cselekedni, egy keresztény papnak nélkülözhetetlen kötelessége.

Felzárkóztatja a papot is elmélkedésre, 's olykor közönséges tanításra az időnek szellemé is, mely a jelen élő embernyomnak gondolkozására, érzésére, törekvésére különös erővel folyó, 's tulajdon karakter-bélyeget nyomra. Különbféle okok által felébresztett, de a többségtől rendszerint homályosan felfogott ideák szoktak lenni az időszellemének elementumai, 's követkevései is szintúgy különbélek a különböző emberkor, műveltség, polgári állás, és egyéb környülményekhez képest. Az igaznak, szépnek, vallásosságnak és erkölcsiségnek magasb szempontjából kell tekinteni egy tanítónak az időszellemét, 's vizsgálni elfogultlanul a maga idejének történeteit, olykor egymásra sebesen tóduló változásait, és a szerént a mint a maga hallgatóji gondolkozása módja, 's erkölcsi szükségéi kívánják felvilágosító, és jobbitó tanításokat tartani.

Ha például a mai időszellemét veszi vizsgálatra, mely alkalmasint minden nevezetesebb tárgyakra illőleg: két szélsők közötti tuskodásban és ingásban áll, mindenütt ezt látja az el nem fogult figyelmező tudományi, erkölcsi, vallási és politikai tekintetben.

Ugyan is tudományi tekintetben egyik fél abstractiv speculatio útján a tudományok mélyére 's utolsó okaira törekszik; a másik csak az empiricumot, practicumot vagy csupán a cselekvő életre használatost keresi. Erkölcsi tekintetben az egoismus, mely a közjónak köpenyege alá tudja rejteni céljait, 's a kosmo-

fő-iskola tanítója; olyan gyülekezetben, melynek nagy része különböző törvényhatóságok tisztviselőiből, 's a számos tanuló ifjúságból állott; 's melynek közönséges polgár tagjai is a magok idejük és helységök mindennapi történeteit figyelemmel kísérik fels. fejedelmünk születése innepéjéig is; a maga helyén, és maga idejében mondotta: Mely szépen fejtegeti ki a keresztény liberalismust magának Jézusnak tanításaiból, 's ölete példájából ellenébe téve mindenütt a pseudo liberalismusnak! ki nem tudja pedig a' historia olvasóji közül mely borzasztólag tudott azzal vissza élni egy Münzer Tamás a' reformatio hajnallásakor? „Nem vagytok többé szolgáló emberek“ ezt mondá a' sváb parasztnak, „mert a' Jézus a' maga vérén megváltott. — Szabad a' halászat, és vadászat, mert a' föld minden vadait, a' tenger minden halait, Isten a' ti eledeletekre is adta.“

„Nem tartoztok dézmával, mert ez a' Mozeses törvénye volt; a' Jézus pedig azt bétöltötte, az az eltörölte.“ Sok inségbe 's áldozatokba került ezen pseudo liberalismus legyőzése. Münsteri új Jéruzsálem is nem a' keresztényi szabadságnak irtózatossá elfacsarása volt-e? Nincsen-e időnknek is de la Mennais-je; 's a' vallási és politikai szabadsággal való vissza élésnek inségei nem sujtolnak-e ma is egész nemzeteket? Ne hibáztassa tehát bíráló ezen munkának szerkezetét, ha abban az igaz liberalismus képe mellett áll a' pseudo liberalismus iszonyatos alakban. Az árnyék emeli különben is az illuminált részeket, 's vagyon a' mi időnknek is nem csak világos, de árnyékos oldala is. Micsoda indulatból íratott pedig ezen munka, annak igazi bírāja csak az Isten, 's mi emberi cselekedetek rugóijáról ítéljünk kiélve. (Végzete közelebről.)